

УДК 373.5.015.31.784

ЕСТРАДНЕ ПІСЕННЕ МИСТЕЦТВО: ПРОБЛЕМА ВИХОВНОГО ВПЛИВУ В МУЗИЧНО-ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ШКОЛИ

Стотика О.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри інструментального виконавства
та музичного мистецтва естради
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Стотика І.Г., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри інструментального виконавства
та музичного мистецтва естради
*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

У статті окреслено проблему використання естрадної пісенної творчості в музично-творчій діяльності учнів старших класів дитячих музичних шкіл. Здійснено спробу розкрити виховний вплив мистецтва на розвиток старшокласників, який відбувається завдяки цілеспрямованій діяльності із засвоєння цінностей мистецтва, сприймання й оцінювання різних за видами, творчими напрямками, стилями, засобами художньо-мистецької виразності музичних творів. Виокремлено об'єктивні та суб'єктивні фактори впливу мистецтва на формування особистості в період ранньої юності.

Ключові слова: *естрадно-пісенна творчість, естетичний розвиток особистості, виховний вплив мистецтва, фактори впливу мистецтва на формування особистості.*

В статті очерчена проблема використання естрадного песенного творчества в музыкально-творческой деятельности учеников старших классов детских музыкальных школ. Осуществлена попытка раскрыть воспитательное влияние искусства на развитие старшеклассников, которое происходит благодаря целеустремленной деятельности по усвоению ценностей искусства, восприятию и оценке разных по видам, творческим направлениям, стилям, средствам художественно-творческой выразительности музыкальных произведений. Выделены объективные и субъективные факторы влияния искусства на формирование личности в период ранней юности.

Ключевые слова: *эстрадно-песенное творчество, эстетическое развитие личности, воспитательное влияние искусства, факторы влияния искусства на формирование личности.*

Stotyka A.V., Stotyka I.G. VAUDEVILLE SONG ART: PROBLEM OF EDUCATOR INFLUENCE IN MUSICALLY-CREATIVE ACTIVITY OF SENIOR PUPILS IN EDUCATIONAL-EDUCATOR PROCESS CHILD MUSICAL SCHOOL

In the article the problem of the use of vaudeville song work is outlined in musically-creative activity of students of senior classes of child's musical schools. An attempt to expose educator influence of art on development of senior pupils, that takes place due to purposeful activity on mastering of values of art, perception and estimation different after kinds, creative directions, styles, facilities of artistic creative expressiveness of pieces of music, is carried out. Essence of education is forming of the esthetically-valued relation of personality, that appears in a capacity for perception, experiencing, developing esthetically-creative flairs and necessities, to taste and ideal, in possibility of creation of aesthetic values in an art and pose by him. Aesthetic perception, experiencing and estimation of results of purposeful aesthetic activity, in accordance with an ideal fold essence of aesthetic potential of personality, creating possibility for her actualization. Main regulation signs here are: world view options, valued orientations, aesthetic taste and ideal, that assist the display of spiritual сутнісних forces of personality. The objective and subjective factors of influence of art are distinguished on forming of personality in the period of early youth.

Key words: *vaudeville-song work, aesthetic development of personality, educator influence of art, factors of influence of art on forming of personality.*

Постановка проблеми. У сучасній музичній педагогіці намічено основні шляхи реформування освіти: впровадження системи варіативного навчання й виховання відповідно до особистих потреб і здібностей учнів; удосконалення навчально-виховного процесу на основі втілення інноваційних

педагогічних технологій, інформатизації, створення умов для творчої самореалізації особистості.

Розвиток творчої особистості пов'язаний із формуванням у неї естетичної свідомості, що сприяє переходу від стереотипного до художньо-творчого мислення.

Естетичне виховання гармонізує та розвиває всі духовні здібності особистості, необхідні в різних сферах творчості. Психологи вказують, що естетичне виховання інтенсифікує розвиток самосвідомості, сприяє формуванню соціальної позиції на гуманістичних цінностях; гармонізує емоційно-комунікативну сферу, нівелює гостроту реакцій на стресові фактори в учнів з підвищеною чутливістю, регулюючи їхню поведінку; розширює можливість спільної творчої діяльності та спілкування, виконує компенсаторні функції.

Сутністю виховання є формування естетично-ціннісного ставлення особистості, що виявляється в здатності до сприймання, переживання, розвитку естетично-творчих здібностей і потреб, смаку й ідеалу, у можливості створення естетичних цінностей у мистецтві й поза ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. О. Олексюк розглядає розвиток духовного потенціалу молоді шляхом морально-естетичного виховання з використанням широкої палітри засобів музичного мистецтва, де особливого значення набуває морально-естетичний досвід як «процес і результат відображення у свідомості та діяльності особистості художніх образів та ідей», що включає досвід музичного сприймання та ціннісно-орієнтаційної діяльності. Головним постає формування музично-естетичного тезаурусу, який становлять категоріально-понятійний та інформаційний фонди, емоційно-естетична й асоціативна сфери. Естетичне сприймання, переживання та оцінювання результатів цілеспрямованої естетичної діяльності згідно з ідеалом становлять сутність естетичного потенціалу особистості, створюючи можливість для її актуалізації. Головними нормативно-регулятивними ознаками при цьому є світоглядні установки, ціннісні орієнтації, естетичний смак та ідеал, які сприяють прояву духовних сутнісних сил особистості.

Постановка завдання. Мета статті – окреслити проблему використання естрадної пісенної творчості в музично-творчій діяльності учнів старших класів дитячих музичних шкіл (далі – ДМШ); здійснити спробу розкрити виховний вплив мистецтва на розвиток старшокласників, який відбувається завдяки цілеспрямованій діяльності із засвоєння цінностей мистецтва, сприймання й оцінювання різних за видами, творчими напрямками, стилями, засобами художньо-мистецької виразності музичних творів; виокремити об'єктивні та суб'єктивні фактори впливу мистецтва на формування особистості в період ранньої юності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психофізіологічний стан старшокласника забезпечує найбільшу повноту й змістовність психічних процесів, тому впливати на особистість художньо-естетичними засобами в навчально-виховній діяльності найбільш результативно в період ранньої юності.

Музичне мистецтво має вплив на розвиток загальних здібностей старшокласників, забезпечуючи їхню успішну діяльність у різних видах (практичній, духовній), актуалізує потребу постійного вдосконалення і самостійного поповнення естетичних знань, а також впливає на розвиток естетичної культури, творчих якостей особистості. Отже, відбувається естетизація й уноситься творче начало в усі види пізнавальної діяльності в навчально-виховному процесі ДМШ.

У сучасній школі проблема естетичного виховання вирішується на рівні освіти, тобто виявлення художньої спадщини впливає на моральність та естетичну культуру учнівської молоді. Водночас, підкреслюють автори, істинна моральність передбачає соціальну активність естетично й морально вихованої особистості.

Нерозробленість проблеми музичного виховання позначається не лише на естетичному рівні розвитку старшокласників, а й на їхньому загальному психологічному стані. Самореалізація молоді має здійснюватися шляхом опанування знаннями, позитивного емоційного ставлення до художньо-естетичних зразків і негативного – до ерзаців, низькопробної продукції, формування естетичного і критичного смаку.

Мистецтво впливає на розвиток старшокласників завдяки цілеспрямованій діяльності із засвоєння саме цінностей мистецтва, сприймання й оцінювання різних за видами, творчими напрямками, стилями, засобами художньо-мистецької виразності музичних творів.

Провідним центром розвитку в юнацькому віці є феномен самовизначення. Л. Божович визначає феномен самовизначення як новоутворення, що зумовлене логікою особистісного та соціального розвитку старшокласника. Самовизначення розглядається як потреба у формуванні смислової системи, в якій поєднуються уявлення про картину світу, про себе [1].

Центральним моментом самовизначення особистості є власна її активність, усвідомлення необхідності зайняти певну позицію. На думку К. Абульханової-Славської, активність, спрямована на осмислення та засвоєння особистісного досвіду, розглядається як процес його актуалізації. Зріла особистість здатна зайняти певну позицію

стосовно як зовнішніх умов, так і власного досвіду, здійснити усвідомлений вибір можливостей, імовірностей, що народжуються на перетині цих двох систем. Процес становлення такої здатності пов'язаний із переходом від зовнішньої підтримки, пошуку зовнішніх умов і точок опори до самопідтримки, самореалізації та цілеспрямованого створення для неї умов [2].

У період юнацького віку взаємодія особистості із зовнішнім середовищем зумовлена двома зустрічними тенденціями; змінами навколишнього середовища, які визначаються її діяльністю та змінами самої особистості, що позначається на її індивідуальному розвитку. Основним результатом такої взаємодії є вироблення двох позицій: суб'єктивного ставлення до світу та суб'єктивного ставлення до себе.

Суттєвий вплив на естетичне виховання старшокласників мають соціокультурні умови життєдіяльності, які передбачають певне суспільне середовище, що має свої матеріальні й духовні компоненти, зумовлені конкретно-історичною ситуацією.

І. Дубровіна, Р. Пасічняк стверджують, що в юнацький період починає формуватися цілісна структура ціннісних орієнтацій, у якій виділяється три інтегративні компоненти: пізнавальний, емоційний, поведінковий. У цей період спостерігається очевидне підвищення особистої значимості «Я», відбувається активна підготовка до власної творчої самореалізації.

О. Буров, Л. Столович, Є. Квятковський, Г. Шевченко визначили такі основні фактори впливу мистецтва на формування особистості в період ранньої юності: соціально-економічні й культурні умови життя; політика держави в галузі естетичного виховання, освіти; рівень розвитку матеріальної бази та шляхів поширення музичного мистецтва (об'єктивні фактори); індивідуально-психологічні якості особистості, її художні здібності й інтелектуальний рівень розвитку; соціальна активність особистості; художні орієнтації (суб'єктивні фактори).

Важливу роль у процесі накопичення музичних вражень і їх усвідомлення відіграє імпровізація, слухацька та виконавська творчість старшокласників.

С. Раппопорт стверджує, що тільки мистецтво розкриває, збагачує, систематизує досвід естетичного ставлення до дійсності й передає його в доступній формі. Вирішуючи будь-яке мистецьке завдання, особистість обов'язково його осмислює, усвідомлює, акумулює та відображає естетичні фактори дійсності, обов'язково даючи їм естетичну оцінку.

Оцінне ставлення до оточуючих предметів і явищ дійсності – це специфічний стан, за якого оцінне ставлення до предметів і явищ, що викликали відчуття гармонійного, досконалого, є духовним. Самопізнання, самооцінка й самовияв стають кінцевою метою творчої самореалізації старшокласників з урахуванням максимального вияву індивідуальних здібностей.

Сучасні науковці, вирішуючи питання музично-естетичного виховання, досліджують новітні аспекти сприймання й оцінювання творів мистецтва старшокласниками, їхні основні висновки полягають у тому, що вдосконалення сприймання й оцінювання художніх творів, явищ природи та соціокультурного середовища є основою музично-естетичного виховання особистості. Для цього процесу важливо, щоб сприймаючий суб'єкт (старшокласник) володів навичками оцінної діяльності (уявою, асоціативним та образним мисленням), а об'єкт був справді естетично цінним.

Творчий розвиток особистості є ефективним тоді, коли навчання пов'язане з наявністю в неї позитивних естетичних почуттів (прекрасного й піднесеного), симпатії до себе, незалежно від результатів навчально-творчої діяльності (І. Зязюн, О. Рудницька, Л. Масол, Л. Ісьянова).

Як зазначає О. Рудницька, у сучасній вітчизняній естетиці мистецька освіта ґрунтується на феноменологічному методі пізнання, сутність якого полягає в розкритті діалогової взаємодії особистості з музичним мистецтвом, у своєрідній формі самоспілкування людини, основою якого є творче мислення. Саме на цій формі внутрішнього діалогу ґрунтується усвідомлене ставлення особистості до музичного мистецтва, що розуміється в педагогічному процесі як творення самого себе під впливом отриманих художніх вражень, як досвід пізнання своїх емоційних реакцій на сприйняту інформацію, осмислення особистісних естетичних переживань. У такий спосіб теоретично обґрунтовується необхідність неповторно індивідуального, глибоко особистісного рівня осягнення художнього твору, самовираження кожної особистості в мистецькому спілкуванні.

Творчість старшокласників реалізується у творчості їхнього сприймання. Якщо автору вдалось виразити в музичному творі свої думки й почуття, то вони здатні викликати естетичне переживання й у сприймаючій особистості, формувати певне ставлення до окремих подій і явищ, впливати на світоглядні орієнтири, розвивати уяву й чутливість старшокласників засобом творчого самовираження, естетичного самовиховання.

Ми розглядаємо музично-творчу діяльність старшокласників як розвиток творчих здібностей, стимулювання та активізацію художньої творчості шляхом упровадження в навчально-виховний процес ДМШ певних видів естрадно-джазового мистецтва, зокрема естрадної пісні.

У всіх своїх проявах естрадне мистецтво є сьогодні одним із найпоширеніших різновидів мистецтва. На сучасній естраді сформувалися різнохарактерні нові жанри, з'явилися значні акторські індивідуальності, намітилися нові виконавські традиції.

Слово «естрада» походить від латинського «strata», що означає «настил», «поміст». Цей сенс зберігся й до наших часів, але очевидно, що він не єдиний. Так, у словнику В. Даля – це тільки «помост, возвышенная площадка, например, для музыки». У словнику Д. Ушакова наводиться й інше значення цього слова: «искусство малых форм, область зрелищно-музыкальных представлений на открытой сцене». Д. Ушаков навіть наводить приклади з творів Ф. Достоєвського та М. Некрасова. Отже, збагачення смислу цього слова відбиває певний процес: у Росії естрада як мистецтво почала формуватися в другій половині XIX ст., хоча сам термін «естрада» виник у 1820-х рр. у газетних рецензіях, у періодиці, супроводжуючись пояснювальними зауваженнями через новизну, недостатню поширеність.

Сучасний тлумачний словник української мови естраду тлумачить як сцену для виступів акторів, музикантів, співаків, промовців тощо, підвищення, майданчик, поміст, сцена, кін.

Естрада – це вид сценічного мистецтва, який поєднує в одній виставі (концерті) виступи багатьох артистів (співаків, музикантів, куплетистів, конферансьє, танцюристів, акробатів тощо). Можуть бути також сольні концерти, в яких бере участь один артист або один колектив. Через короткість кожного виступу естрадне мистецтво має назву мистецтва малих форм. Сценічні образи артистів естради зазвичай виразні, яскраві, інколи гротескні.

Виконавські мистецтва (а естрада повною мірою належить до них) народжуються та існують у момент зустрічі з публікою. У кожного із цих мистецтв є своя, головна форма буття, своя «одиниця виміру». У драматичному, оперному та балетному театрі – це вистава, цілісний, розгорнутий, художньо завершений твір; для симфонічного оркестру, камерних ансамблів або різного роду солістів такою «одиницею виміру» є концерт. У цьому концерті можуть виконуватися твори або одного, або

декількох композиторів; для естради також концерт, але особливого роду, в естрадному концерті виступають майстри різних жанрів. Основою мистецтва естради, його вирішальною ланкою є естрадний номер. Послідовність, композиція номерів і становлять сутність естрадного концерту. Хоча, безумовно, і тут можуть існувати певні винятки або варіанти

У результаті довготривалого історичного розвитку склалися та існують такі основні види мистецтва: література, музика, архітектура, скульптура, живопис, театр, хореографія, кіно. З часом до них приєднався цирк, а естрада навіть і понині є падчеркою сучасного мистецтва, яка (єдина серед видів мистецтв!) і не має власної енциклопедії. Естрадне мистецтво протягом багатьох років на теренах колишнього Радянського Союзу не було введено в ранг самостійного мистецтва. Загалом цей вид залишився поза межами теорії мистецтва.

Своїм корінням мистецтво естради сягає в далеке минуле, його елементи трапляються ще в Давній Греції та Давньому Римі. У Росії й Україні коріння естрадних жанрів знаходимо в народній творчості, їх зачатки виникли на ґрунті скомороських ігор. Виступи цих мандрівних артистів склалися із сатиричних сенок, співу, танців, жонглювання, акробатики, дресировання. Ця обставина допомагає з'ясувати деякі особливості зрілого естрадного мистецтва, а саме: його демократичність і загальнодоступність. У XVI–XVII ст. це мистецтво набуло розвитку на народних гуляннях, ярмаркових майданчиках, балаганах. З XVIII ст. в оперно-балетні та драматичні спектаклі включаються дивертисменти, які склалися з окремих вокальних, музичних і танцювальних номерів. Хорові колективи висували співаків, танцюристів, виконавців комічних дуетів, куплетистів.

Можна побачити основну закономірність подібного мистецтва – це багатожанровість. Ще в далекій давнині в зародку виникли майже всі жанри сучасної естради. Далі в скомороських іграх, народних гуляннях, балаганних виставах ці жанри поєднувалися, доповнюючи один одного. Естрада змінювалася, збагачувалася, однак до наших днів зберегла співіснування різних жанрів у межах однієї вистави.

Поняття «естрада» в значенні царини мистецтва не набуло широкого міжнародного визнання. Складність визначення полягає передусім у багатожанровості, багатоукладності мистецтва, яке поєднує найрізноманітніші, здавалось би не поєднані форми художньої творчості. У світовому мистецтвознавстві практично немає

поняття «естрадне мистецтво». У різних країнах існують і вільно групуються різні форми розважального характеру під назвою «вар'єте», «кабаре», «шоу», «музик-хол», «кафе-концерт» тощо. Невипадково вивчення естради потребує зусиль широкого кола фахівців: мистецтвознавців, культурологів, музикознавців, театрознавців, соціологів, психологів.

Важливим моментом, який суттєво впливає на функціонування сучасної естради, є суспільне ставлення до розважальної функції естрадного мистецтва. Прикро, що функція розважальності, яка властива естрадному мистецтву, дискредитувала це мистецтво. Розважальність естради закладалася всіма гілками мистецтва протягом багатьох віків, а правильніше сказати, що мистецтво розважальності було дуже добрим учнем, успадкувавши все краще, що вироблено людством за свої віки розвитку.

Але історична ретроспекція підтверджує, що загальна орієнтація на розважальність і легкість сприйняття ніколи не виключала серйозності та глибини розуміння життя. Своєрідний «комплекс неповноцінності», який колись переслідував естраду, в нинішніх умовах не має підґрунтя: розвага публіки, заповнення її дозвілля стали сприйматися як виконання певного завдання. Тому в складному механізмі громадського функціонування художньої культури естрада посіла своє надійне місце, яке сьогодні не підлягає перегляду або дискусіям.

Можна стверджувати, що різні форми художньої творчості, що прийнято називати естрадою, сприймаються передусім як розважальні, орієнтовані на проведення дозвілля.

За наших часів тривалий час теорію розвитку естради загалом і музичної естради зокрема майже ніхто не досліджував. Сьогодні мистецтво естради не має своєї загальної теорії. Знову наголосимо, що поза точних урахувань наявних законів і закономірностей розвивалася й колиш-

ня радянська естрада. Утворився великий розрив між творчою практикою естради та дослідженням її розвитку. Однією з причин «неповаги» офіційної вітчизняної науки до естради була відсутність теоретичних досліджень, невпорядкованість термінології.

Ще однією причиною, яка тривалий час ускладнювала вироблення визначення сутності естрадного мистецтва, була відсутність у цій сфері єдності структури. Побувають найрізноманітніші види мистецтва, які суттєво відрізняються своєю художньою мовою, своїми виразними засобами. Естрадне мистецтво об'єднує різноманітні жанрові різновиди, спільність яких полягає в легкому пристосуванні до різних умов публічної демонстрації, в короткочасності дії, в концентруванні художніх засобів цього мистецтва.

Висновки з проведеного дослідження. Естрадне мистецтво – це світове досягнення, воно розвивалось у різних країнах неоднаково внаслідок конкретних історичних та інших умов кожної країни окремо, а також з урахуванням розвитку подібних жанрів в інших країнах. Будь-яке мистецтво не розвивається відокремлено від світових здобутків у відповідних галузях.

До естрадного мистецтва повною мірою належить і вся розмаїтість рок- і поп-музики, які виростили з музичної естради, жили нею й, безперечно, чинили і чинять зворотний вплив.

Отже, естрадне пісенне мистецтво за умови виваженого методологічного підходу має високий виховний потенціал у музично-творчій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва: Просвещение, 1986. 464 с.
2. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. Москва: Мысль, 1991. 299 с.
3. Шацкая В.Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества. Москва: Педагогика, 1975. 200 с.